

LA VILA
I EL SOMETENT
DE VERDÚ
A LA GUERRA
DEL FRANCÈS

Per Ramon Boleda i Cases

11

TROBEM el sometent de Verdú (del qual n'hi ha constància, com a cos organitzat, els anys 1639, i següents amb actuacions bèl·liques a la frontera francesa per la guerra que Espanya havia declarat a França l'any 1635) ben actiu i documentat durant tot el temps que durà la guerra de la Independència, coneguda popularment a Catalunya per la Guerra del Francès.

Els motius que generaren la Guerra del Francès foren la penetració dels francesos als Països Catalans com a conseqüència del tractat de Fontainebleau (1807), que establia l'entrada de tropes franceses per tal d'atacar Portugal; Espanya n'havia de rebre la recompensa amb la repartició del veí país lusità.

El general Duhesme entrà per Catalunya el 10 de febrer de 1808 i el 13 era a Barcelona. Ben aviat reconegueren l'engany: el dia 29 del mateix mes, s'apoderà per sorpresa de la Ciutadella i, poc després, de la fortalesa de Montjuïc, amb la tolerància d'Espeleta, el nou capità general de Catalunya, que rebia ordres de no contrafer als francesos. Començà a haver-hi enfrontaments entre els ciutadans barcelonins i els francesos.

L'abdicació de la casa reial espanyola a favor de Josep Bonaparte precipità els esdeveniments i a Madrid el 2 de maig hi hagué el primer alçament, el qual repercutiria a les zones envaïdes.

Un mes més tard, el 2 de juny, es constituïa a Lleida una Junta de Govern i Defensa encapçalada pel bisbe Jeroni M. de Torres; el dia 18 del mateix mes es formà la Junta Superior de Catalunya, amb seu a Lleida i presidida per l'esmentat bisbe.¹

Altres juntes sorgiren en moltes poblacions, a fi d'organitzar la defensa.

A Verdú la trobem funcionant el primer de juliol de 1808. Aquesta junta indistintament la veiem registrada amb els noms de Junta Governativa i Junta Popular. Actuarà únicament pels afers de la guerra: despeses, imposicions econòmiques, reclutaments, sometent, etc. Aquesta junta tenia la seu a l'ajuntament i ordinàriament es reunia conjuntament amb el batlle i regidors. Per la Junta Popular hi figuraven: el Dr. Ramon Roquer, vicari perpetu (rector); Pere Gris; Josep Anton Colom; Josep Sambola; Josep de Talaveró; Antoni Ros; Anton Ivars; Jeroni Torner; Ramon Riera; Francesc Foguet; Ramon Moretó; Josep Serres; Josep Serret; Anton Guixar; i Josep Timoneda.

El dia 4 de març de 1809 trobem reunits a la Casa Consistorial «*los Sres. de la Junta Governativa*», els quals han resolt nomenar uns comissionats per passar «*al cordón*» (= distintiu) per a dirigir i governar el sometent. Són Josep Timoneda, Josep Riera, Antoni Ros i Mateu Huguet per la primera lleva; per la segona, Ramon Riera, Jeroni Torner, Josep Pellicer, Josep Anton Colom i Francesc Foguet; i per la tercera, Antoni Miqueló, Flavià Roca, Antoni Segarra i Isidre Gomà. Signa, «*de acuerdo de la Junta*», Josep Gassol, secretari.²

L'ALÇAMENT

A Catalunya, la rebel·lió antifrancesa començà a Lleida (28-V-1808) i a Tortosa. A Manresa fou cremat el nou paper segellat, habilitat per les autoritats invasores com un acte d'insubmissió i rebel·lia.

Des de Barcelona sortí per primera vegada una columna francesa, dirigida pel general Schwartz, en direcció a Saragossa, però passant per Manresa, per tal de reprimir als manresans i destruir els polvorins.

El sometenistes d'Igualada i Manresa, i altres de la rodalia, s'apostaren en una collada dels Brucs per on havia de passar la columna francesa. L'atacaren per sorpresa i reculà espaordida. Era el dia 6 de juny i fou aquesta la primera derrota de l'exèrcit francès a la península, produïda, segons la veu popular, pel redoble d'un tambor, el ressò del qual féu creure un major nombre de forces sometenistes.

Aquesta victòria desvetllà l'entusiasme dels «patriotes» i el sentit de resistència, que tant d'influx tingué al país durant tota la llarga contesa.

Entretant, l'eufòria arribà a Verdú i el dia 8 d'aquell mes de juny les campanes tocaven a sometent i la plaça major s'omplia de gent armada i curiosos moguts d'entusiasme per lluitar contra l'invasor. Era batlle Flavià Roca.

Des de Lleida sortí una columna comandada per Joan Baget que aplegà voluntaris dels pobles fins reunir-ne 1500, els quals s'unirien als sometentistes de Manresa i d'Igualada i als terços de Cervera. Als Brucs s'agregaren mercenaris suïssos i militars fugitius de la guarnició de Barcelona.

El sometent de Verdú, format per 45 voluntaris equipats amb bandera i tambor, sortí de la vila la matinada del dia 11. Alguns, sense armes, amb la promesa que ja se'ls en proveiria.

Confeccionaren a corre-cuita la bandera que havia de presidir-los: d'una tela color blau-cel amb l'escut de la vila pintat sobre la tela i la llegenda «SOMETENT DE VERDÚ» per un costat i, per l'altre, el patró Sant Flavià màrtir amb la inscripció «POR EL REY Y POR LA LEY», que pintà el seminarista Jaume Solé i Sunyé, de cal «Boleda» (actual «Patonet»)³. Està ribetada amb un sarrell blanc i vermell i té un pal de fusta rematat per una baioneta⁴.

Prengueren el tambor de la Confraria dels Dolors (armats), que s'hagué de reparar, ja que a les despeses, a més del cost de la tela per la bandera, es fa constar: «... per compondrer lo tabor, 17 sous».⁵

El 14 de juny el sometent verduní participà a la segona batalla del Bruc contra els francesos comandats pel general Chabran, enviats a la zona com a represàlia pels fets del primer combat. Aquesta vegada, malgrat que el factor sorpresa era exclòs, la victòria es decantà a favor de les forces apostades. Els francesos —segons tradició verbal— foren perseguits pels sometentistes fins Esparreguera.

La insurrecció del país havia començat amb els francesos assentats a Barcelona i Figueres, sense que de moment poguessin sortir d'aquí. Això s'esdevenia simultàniament al fet que els invasors eren derrotats a Bailén (juliol del 1808).

És el moment eufòric d'actuació de les guerrilles —sometents formats per «patriotes»—, que durant un any tingueren a ratlla les tropes invasores.

ELS CURS DE LA GUERRA

Napoleó, veient les perspectives adverses que prenia la campanya espanyola, decideix intervenir-hi personalment a finals de l'any 1808. A més, decideix enviar-hi el futur mariscal de l'imperi Gouvion Saint-Cyr, que emprén el setge de Girona. El setge d'aquesta ciutat, inciat pel maig del 1809, duraria fins el 10 de desembre del mateix any; la ciutat cauria, després d'una resistència heroica, a mans del mariscal Augereau.

És a partir d'aquesta desfeta que comencen els anys més pròspers per als francesos a Catalunya. El seu domini del país s'aniria augmentant en el transcurs dels anys 1810 i 1811.

La ruralia no va arribar a ser dominada del tot i l'animositat contra els invasors fou sempre una constant en tot el llarg període de la guerra, ben manifesta amb atacs per sorpresa de grups de sometents o guerrillers i també individualment. El comportament d'un sometentista de la vila, de cognom Sambola, àlies «Sense nas», n'és un exemple. El «Sense nas» salvà la vida escapant-se d'una columna de presoners, però no pogué evitar el cop de sabre d'un soldat francès, que el deixà sense nas i allò fou el motiu del seu renom. Tenia un hort sota el castell amb exuberants verdures; ell se'n vanagloriava dient que allò era una conseqüència del francesos que ell havia mort i enterrat allí.

El sometent de Verdú, que en alguns moments havia arribat al nombre de 126 sometentistes, alternava amb les guerrilles quan calia, per retornar a la pròpia professió. Gràcies al diari del sometentista Ramon Riera i Codina, de cal «Riera de Baix», cap segon del sometent, i altres documents existents a l'arxiu municipal⁶, sabem que estigué en actiu durant tota la guerra, que rondà de forma itinerant pel Llobregat i que estigué present a les poblacions de Vic, Manresa, la Llacuna, Tarragona, Montblanc, la Riba i altres.

Antic quarter de Cavalleria de Verdú. (Fotografia: Albert Pont).

Timbre municipal del temps de la Guerra del Francès. (Arxiu Municipal de Verdú. Fotografia: Albert Pont).

A mitjan abril del 1810, Suchet inicià el setge de Lleida, que duraria tot un mes i acabaria amb la presa de la ciutat, després de lluites aferrissades carrer per carrer i de lliurar-se a la més terrible de les violències.

La Junta Superior, que fins aleshores havia tingut la seu a Lleida, es vegé obligada a peregrinar pel país.⁷

Després de Lleida, fou Tortosa la que caigué a mans de Suchet, que a continuació es disposà a assetjar Tarragona. Aquí dirigia els assetjats el marquès de Campoverde, que covardament deixaria la ciutat, la qual continuà resistint fins a final juny del 1811.⁸ Tarragona va ser víctima de la més cruel brutalitat per part dels assetjadors, que es venjaren de la resistència amb assassinats, violacions, robatoris, etc.

A Tarragona es trobava el sometent de Verdú. Alguns dels seus integrants aconseguiren escapar-se. Allí caigué ferit mortalment el qui fins aleshores havia estat l'abanderat; recollí la bandera Josep M. Martí i Realp de cal «Flavianet», que amb ella aconseguí escapar-se. (Un fill del qual il·lustra aquestes pàgines).

A Lleida, afusellat pels francesos, queia el verduní Ramon Sambola el dia 5 de setembre de 1811. El dia 2 d'abril de 1812 afusellaven Ramon Bonet i Mateu Berenguer. El dia primer de setembre d'aquest mateix any ho eren Flavià Queralt, Francesc Bonet i Josep Mir.⁹

Havia arribat el desconcert per tot arreu i les represàlies dels francesos eren temudes per tothom. Per tal d'espaventar els ànims, llençaren una proclama en la qual es donava compte de l'afusellament d'un home de Sarral i d'un noi de Vilanova de Bellpuig de cognom Brufau, el qual des de dalt d'una captarrera havia apedregat uns soldats francesos que passaven per Vilanova.¹⁰

El 1811 uns militars francesos de guarnició a Tàrrega van a Ciutadilla i practiquen quatre detencions a l'atzar: dos pagesos, l'apotecari i el prior del convent del Roser, que anava a celebrar la missa a l'ermita de St. Roc; els afusellen tots, de retorn, abans d'arribar a Tàrrega, sense judici ni formació de causa.¹¹

No obstant aquestes accions aterradoras, el poble no va doblegar-se mai a les forces invasores; encara més: va atacar-les sempre que l'oportunitat es presentava més o menys favorable pel sistema de guerrilles, una forma de lluita que tant malestar ocasionà als francesos.

ELS ANYS DIFÍCILS DE LA GUERRA

Les circumstàncies adverses de la guerra deixaven descoratjat el país i als pobles l'empobriment es generalitzava.

Per una part, hi havia les contínues pressions que des del principi feien les juntes de defensa demanant auxilis econòmics; per una altra, el repel.lent comportament dels francesos, que no demanaven, sinó que exigien i s'ho prenien amb tota mena d'escorcolls i saqueigs (més encara durant els dos anys, 1810 i 1811, que ocuparen Lleida).

El 1809, en una sessió de l'ajuntament, hom tracta de les dificultats que hi ha per cobrar, malgrat els «pregons del pgao dels milions, ni menys amb los arrestos intimats per lo nunci a les persones més visibles, so dictàmen que el Sr. Batlle passa a executar los arrestos als que no han comparegut...».

L'alcalde (Josep Tarragó) ha respost que ell no està per arrestar ningú i ha marxat dient que el que faria seria «traure pinyores» i així fou resolt per tots els altres, determinant que algunes partides comunes «se posien al fondo per lo benefici públic de la causa contra los francesos...»¹².

El dia 16 d'abril d'aquest mateix any 1809 els verduins s'han reunit perquè s'ha rebut una ordre demanant la plata de les esglésies per sufragar les despeses i «... se ha resolt compareguin a la vila de Tàrrrega, per lo assumto de la plata, el Rnt. Ramon Roquer, Vicari Perpètuu, Jeroni Soler i el Sr. Francesc Foguet». El secretari de la junta governativa local era Josep Nuet¹³.

En aquesta mateixa reunió, els components de l'esmentada junta, a fi i efecte de donar «exemple al poble», decideixen que cadascú ofereixi un home a càrrec seu per al sometent.

Segueixen moltes actes sobre els pagaments que han de fer-se; una de les quals és una ordre del governador de Lleida en què mana que es presentin dins el termini de dos dies amb les 2.800 lliures, 8 sous i 11 diners que deu la vila de Verdú. L'ordre fou donada a Lleida el 13 de setembre de 1809.

El 21 d'octubre del mateix any encara no s'havien pagat els diners esmentats i els regidors demanen al batlle Josep Tarragó que faci justícia contra els qui els devien, per tal que, mentre no paguin, se'ls apliqui un ral el primer dia, dos rals el segon i així successivament fins arribar a 10 rals; els soldats no pagaran i els primers seran els més rics.

L'Església, que en tot el curs de la guerra va fomentar favorablement la causa espanyola, accepta, a través de les ordres provinents del bisbat i de la Junta de Defensa, predicar a les troncs i així es fa a l'església parroquial de Verdú. Ja hem vist com la presidència de la Junta Superior de Catalunya era encapçalada pel bisbe de Lleida; valgui també com a mostra el comportament del fill de Verdú mossèn Joan Prim i Gassol, que, essent rector de Fondarella, publicà diversos opuscles impresos a Berga i adreçats als eclesiàstics, per tal de sostreure'ls a l'obediència dels invasors i contra Napoleó¹⁴.

En una circular de l'any 1808 feta pel bisbe de Solsona es recomana als preveres que prediquin als fidels que ajudin econòmicament a l'exèrcit; i en una altra es prega que sermonin contra Napoleó i a favor de la pàtria (I-V-1811)¹⁵.

Ja hem esmentat com, a partir dels inicis de l'any 1810, la guerra s'estava decantant a favor dels invasors. Així duraria tot l'any 1811. Aquest estat de la contesa es reflecteix també en els documents que de l'època hem vist als arxius municipal i parroquial de la nostra vila.

Del 1811 hi ha una altra circular del bisbat demanant que es sermoni contra els desertors. Ara és la Junta Suprema la que, al mateix any, es dirigeix als sacerdots; vol recaptar la suma de dotze milions a la província i la circular és perquè sigui llegida a les parròquies insistint als fidels que ajudin l'exèrcit i els hospitals. «No ignoramos que para salvar a la Religión y a la Pátria se necesitan numerosos ejércitos y que es indispensable la manutención de estos...», diu. També comuncia que «el pérfido Napoleón», no podent amb el nostre exèrcit, ha infiltrat agents per desorientar i sembrar el pànic entre els

soldats i per això alguns han desertat: «... *huyen sin batirse, abandonan sus Banderas y proporcionan al enemigo las ventajas que son notorias. Por lo que se hace indispensable que Vdes. tanto en las pláticas como en las conversaciones privadas se esmeren no solo en explicar las intrigas y atrocidades del enemigo...*», sinó que també «... *animen a sus hijos y hermanos y demás capaces del manejo de las armas a que derramen por la Religión y la Pátria su sangre antes de haberla de verter con ignominia en el Norte...*». Demana a tots els particulars i a l'Església tot l'or i la plata que no són necessaris «*para el culto divino*», per la qual cosa enviaran una llista de «... *todas las alajas de oro y plata labradas para poder determinar quales son las sobrantes*». S'allarga dient que l'enemic no respecta ni la religió ni els costums i que per defensar la província, molt amenaçada per l'enemic, és necessari acudir a recursos extraordinaris.¹⁶

És hora que fem constar aquí el fracàs de l'exercit regular. El general Lacy tampoc no tingué cap èxit intentant d'aturar les desercions, tot i amenaçar amb la pena de mort.

La gent benestant no es volia enrolar a l'exèrcit. Malgrat que després hom ha volgut veure en aquells anys un entusiasme patriòtic, no sempre fou realment així. En canvi, el poble, empès per la necessitat, es convertí en el protagonista de la guerra. Josep Fontana ho exposa clarament quan diu: «És sempre al combat —referint-se al poble—, perquè el combat li ve a casa i ell, a diferència dels ciutadans de classe benestant, no pot fugir als refugis més tranquils de Mallorca, Cadis o Amèrica, entre d'altres raons, perquè no pot transportar els seus escassos béns, els seus mitjans de vida a una altra banda. Expremut pels uns i pels altres, objecte de violència de tots els exèrcits —francesos o espanyols, regulars o irregulars—, esdevindrà combatent, cada vegada que li calgui defensar la seva casa, la seva terra i la seva família, per retornar a l'arada o al teler en els pocs moments de la treva local. Serà un tenaç «defensor de la terra», però no acceptarà de convertir-se en soldat d'un exèrcit regular.

En la mesura que els francesos han iniciat la guerra, en envair el seu país, i l'han fet víctima de les seves violències, els odiarà molt especialment, amb un sentiment reforçat pel fet que no n'espera res d'ells».

El fet que Lleida estigués ocupada per les tropes franceses repercutiria desfavorablement als pobles de la rodalia. Tampoc Verdú no se'n lliurà. Unes vegades eren les tropes espanyoles les que ocupaven la vila i en altres ocasions eren les tropes franceses; ço que vol dir que, amb més o menys intensitat i intervals, les lluites i topades sovintejaven a prop. Esmement, si més no, l'atac registrat entre l'Esplugu Calva i Maldà l'any 1811, en el qual el Baró d'Eroles infligia una gran desfeta als francesos, causant-los 200 morts i 178 presoners¹⁷.

L'estada de les tropes a cada poble ocasionava unes despeses de sobrepuig sobre les contribucions de la guerra, amb les «raccions» per al manteniment de la tropa.

El 27 d'abril de 1812, el Sr. Josep Timoneda, regidor degà, reuneix els regidors de l'ajuntament, presidits pel batlle Josep Pellicer i la Junta Popular, i exposa el següent: «Magnífichs Srs: lo motiu de haverlos juntat es perquè ja veuhen V.M. en lo apuro tan gran nos encontramos para poder subministrar a las tropas que están existentes en esta present Vila, las raciones, y a mi me apar, y no trobo altre medi, que valernos dels diners que se han fet del manifest esta fira: i tots unànimes han dit que eran del mateix parer y haixos que se posàs en execució lo que ha proposat lo Mgch. Sr. Regidor Decano; y aixís ho firman».¹⁸ Firmaren el batlle, regidors i dos vocals de la Junta Popular.

Durant tot el mes de juliol d'aquest mateix any s'allotjaren a la vila les tropes franceses, compostes pel 1er. Regiment de Cavalleria Italiana, amb un total de 50 cavalls, i els caps i la 24 Companyia del Regiment de Dragons de Línia Italià, integrat per 158 soldats, que ocupaven el quarter de cavalleria (al carrer Margorell). El poble o ajuntament es veu obligat a subministrar-los les raccions de palla i gra per a la cavalleria, i vi, carn, pa i oli per a la «suscistensa» de la tropa.¹⁹ Els «bonos» o vals que es troben en abundància a l'arxiu municipal estan redactats, la majoria, en italià i, en menor quantitat, en francès, i estan firmats pels oficials Bellini, Salvarani, Grimoauville, Recamiz i Thiery.

En la reunió celebrada el dia 26 de novembre de 1812, els regidors s'excusen per no pagar el delme del gra, fent esment de l'estada de les tropes franceses a la vila durant tot el mes de juliol, les quals

A D. Antonio Martí Solé, de 82 años, abanderado del Sometent de Verdú; hijo de D. José Martí Martí y Reals, que con la misma bandera hizo la campaña con los Sometents de Cataluña cuando se levantaron contra el ejército invasor de Napoleón I.

Manresa 19 Mayo 1914.

s'endugueren el gra que havien recollit del delme, gra que havia de repartir-se «*como corresponde según derecho y orden Superiores*»; el dia 10 de juliol l'oficial Botareli, com a arrendatari del mig delme, s'endugué més de 100 quarteres²⁰; per últim, el dia 4 de setembre vingueren altre cop els francesos i s'endugueren tota la resta, de manera que no havia quedat gens de gra: «*que por último las tropas francesas que vinieron al mes de septiembre se llevaron todo lo restante, además de haber saqueado las casas*».²¹

L'estat precari dels verdunins vé reflectit en una nota sense data que diu: «Los vehins y particulars de Verdú han tingut que pagar a la bayoneta a las tropas de la Plassa de Lleyda per los reenes, 660 duros. 146 per los grans que sen anportaren de dita vila en lo temps de tantes correrias unes 2.000 quarteras de grans, y en lo saqueix que feren en diferents cases se conceptue que prengueren igual número».

FINAL DE LA GUERRA

Des de mitjan 1812, les coses canviarien desfavorablement per a l'exèrcit de Napoleó. Eren destruïdes les seves tropes a Rússia²², al temps que desatenia la campanya a la Península Ibèrica i Wellington²³, militar i polític anglès al servei dels espanyols, obtenia, primer a Portugal i després a Espanya, victòria rera victòria sobre la decadent tropa francesa. A tot això se sumava la continuada insubmissió dels espanyols, que en cap moment no es doblegarien a les pretensions de Napoleó; insurrectes, sometents i també l'exèrcit regular es movien per tot el país i controlaven sectors del territori.

Pel març de 1813 Josep I, «Pep Botella», abandonava Madrid i el domini francès començava a decandir-se paulatinament, sense massa estridències.

Acabarien abandonant la península. Fou Catalunya l'últim reducte, comandada per Suchet, i Barcelona, la darrera plaça, que seria deslliurada el dia 28 de març de 1814.

El Rei Ferran va entrar al país passant per la Jonquera el dia 22 de març d'aquell any i a Figueres s'entrevistà amb el general Suchet. Després passà a Girona, ocupada pels espanyols, i el dia següent, 25 de març, a la catedral, es cantà un solemne Te Deum en acció de gràcies pel retorn del monarca.

Del mateix dia 22 de març n'és una disposició de les Corts espanyoles sobre l'acord pres per decret el dia 8 del mateix mes: «... *con motivo de las noticias que ha recibido el Gobierno de la aproximación de nuestro deseado Monarca Dn. Fernando 7.º a las fronteras de Cataluña, se hagan rogativas en todas las iglesias de la Monarquía por su feliz llegada a la Corte y por el buen éxito del Gobierno bajo la égida de la constitución política de la Monarquía...*». A més, afegeix l'ordre que tots els sacerdots incloguin a la missa l'oració «pro caminants» pel felix viatge, i el manament que es canti a totes les esglésies un solemne Te Deum en acció de gràcies al SSm. per haver retornat el monarca²⁴.

S'havia acabat la guerra, però no les seves conseqüències, ja que per cobrir les grans despeses s'insisteix en els pagaments que havien de fer-se i per això el dia 10 del mes de març de 1814 es presenta a la vila «*Don José Solá, habilitado del Batallón de su Exca el General*», dient que vé per cobrar tots els endarreriments. L'ajuntament li contesta que tots han pagat, menys els pobres de solemnitat, i que: «... *las correrias, saqueos y contribuciones de los franceses en los dos años estuvieron en Lérida, no los hubiesen puesto enteramente exhaustos de dinero...*»²⁵.

Més endavant, el dia 27 d'octubre del mateix any, es demanen comptes i aclariments al clavari²⁶, que aleshores ho era Antoni Segarra; aquest es descarregà dient que els papers els diposità a l'arca de l'ajuntament i que els francesos els esquinçaren; i afegeix que «fou amenaçat de penjar-lo per l'anterior governador si continuava cobrant pels espanyols...»²⁷.

140

No hem de dubtar de la veracitat de les declaracions d'Antoni Segarra, si hem de fiar-nos d'una nota anterior on es dóna compte de com «... al dia de l'Ascensió de 1812, vingueren les tropes franceses i entràren a les dependències de l'Ajuntament i s'endugueren alguns papers i altres els escamparen per terra...»²⁸.

Durant el mes de setembre del 1814 són llicenciats els soldats verdunins Isidre Badia i Joan Nicasi (segons llicències que es troben a l'arxiu municipal).

Finalment, és rebuda una ordre del rei Ferran VII dient que es doni possessió al batlle i regidors que ho eren l'any 1808, i per això és convocada una reunió el dia 7 de setembre de 1814, en la qual el batlle Francesc Balcells lliura les insígnies a Flavià Roca com a batlle i als regidors Andreu Barril, Flavià Martí, Jaume Castellà, Llorenç Satorres i Francesc Gassull.²⁸

CLOENDA

Aquest treball pretén donar a conèixer la situació de la vila de Verdú durant el conflicte bèl·lic (que, en definitiva, seria la mateixa de tota la població rural) i equiparar, a través de les notícies que ens donen els arxius locals, els fets generals de la guerra que la història ens ha fet conèixer, els quals satisfactòriament s'ajusten i es reforcen mútuament. Fets que, a grans trets, podríem sintetitzar de la següent manera:

Un primer temps de domini espanyol sobre els invasors, amb alçaments entusiastes del poble, que duraria des del juny de 1808 fins la caiguda de Girona (desembre de 1809), Lleida i Tarragona (maig de 1810 i juny de 1811, respectivament).

Un segon temps de domini francès, ocupant les principals ciutats i esporàdicament la ruralia; aquesta, però, sempre estigué en rebel·lia contra els ocupants. No així les tropes regulars, amb les desercions que patiren durant aquest temps, com aquí es demostra.

I un tercer període d'afebliment francès, que comprèn des de mitjan 1812 fins al final (març del 1814), amb l'evacuació de Barcelona.

Tots aquests períodes es caracteritzaran per una constant pressió a fi d'obtenir cabals i aliments, pressió que deixarà el poble exhaust per les bandositats, saquejaments, imposicions de guerra, epidèmies i defuncions.³⁰

Em resta només agrair a la batllessa, Sta. M. Eulàlia Solsona, i a mn. Ramon Roca les facilitats que sempre m'han donat per escorcollar els arxius municipal i parroquial de la vila.

NOTES

1. JOSEP LLADONOSA, *Història de Lleida*, V. II, pàg. 672 i ss.
2. A.M.V. «Actes Municipals», s. XIX, 1800-1899, Núm. 63.
3. Aquesta bandera restà oblidada durant molts anys, fins que, a principis de segle, el caporal del sometent d'aleshores, Ramon Cases i Millàs, la recobrà d'entremig de mals endreços a les golfes de l'ajuntament. Per aquest fet, i per la tasca d'organitzar el sometent local, fou guardonat i nomenat Cavaller de la Reial Ordre d'Alfons XIII.
Va ser distingida amb una llaçada nacional en una concentració de sometenistes a Montserrat l'any 1904 i també estigué a l'Exposició Històrica de Saragossa, amb motiu del 2n. Congrés Històric Internacional de la Guerra de la Independència, l'any 1958.
4. L'any 1980, la vila estrenava bandera, prenent per model —molt encertadament— la històrica bandera del sometent.
5. Aquest tambor es trobava a l'església parroquial i als inicis de la revolta del 1936 fou cremat, junt amb altres objectes del culte.
6. Alguns dels documents d'aquesta guerra foren copiats per Mn. Josep Cases, però ara es troben desapareguts.
7. A l'A. Municipal es troben diferents circulars i ordres donades per la Junta Superior, provinents de diferents poblacions de Catalunya.
8. A.M.V., «Actes de la Junta Governativa», núm. 63. Ramon Prats, pocs dies abans, al 25 de juny de 1811, fou comissionat per lliurar un plec al general en cap Campoverde.
9. AGUSTÍ PRIM TARRAGÓ a *Gente de Lérida*, 1901.
10. Proclama avui desapareguda, que jo havia vist i llegit.
11. J. PIQUER I JOVER, *La Vall de Corb*, pàg. 121.
12. A.M.V., «Actes Municipals», 1786-1835, núm. 211.
13. *Ibid.*
14. A. Parroquial, «Documentos Varios», v. I, s.n.
15. *Ibid.*
16. *Ibid.*
17. J. PIQUER I JOVER, «*La Vall del Corb*», pàg. 121.
18. A.M.V., «Actes Municipals», 1800-1899, núm. 63. És cosa sabuda com la vila de Verdú des de temps immemorial celebrava cada any una fira durant el mes d'abril; i en aquesta ocasió han trobat la sortida esmerçant els diners que els havia proporcionat la recent fira.
19. S'hi troba vals d'oli per a la il.luminació del quarter i de palla per a la «*supsistenza di Cavalli di Comandanti*» .
20. A.M.V., Actes Municipals 1786-1835, carpeta Núm. 211.
21. A.M.V., Actes Municipals 1786-1835, 211.
22. A Rússia hi havia enquadrats dins l'exèrcit francès soldats espanyols. Entre aquests n'hi havia un de Verdú, de cognom Tous, de «ca la Fustera», a qui, a causa del fred, li caigueren les orelles.
23. Vegi's WELLESLEY ARTUR COLLEY, *Gran Enciclopèdia Catalana*, v. 15, pàg. 653.
24. A.P.V. «Documentos varios», v. 1, s. n.
25. A.M.V., «Acords municipals», 1786-1835. Carpeta Núm. 211.
26. *Ibid.*
27. *Ibid.*
28. *Ibid.*
29. *Ibid.*
30. El llibre de defuncions de l'Arxiu Parroquial registra 134 defuncions durant l'any 1812, quan la mitjana dels 10 anys anteriors i dels 10 posteriors és de 49'4 i 57'9 respectivament.

EXTRACTE DE DOCUMENTS REGISTRATS A L'A.P.V.
«DOCUMENTOS VARIOS» Volum I

17-V-1809

Còpia d'una circular dirigida als rectors. La còpia no cita quins.

L'intendent de l'exèrcit i Principat de Catalunya s'ha dirigit al capítol catedralici demanant, per a l'exèrcit i hospitals, tota mena de grans, oli, vi, llegums i altres articles i que sigui el mateix capítol qui ho administri.

El capítol, atenent les necessitats de l'Estat, ha acceptat l'encàrrec en tot el districte del bisbat i encomana als rectors l'administració local de tot el que es reculli d'espècies en nom d'hisenda i que també recullin el novè decimal, a les corresponents parròquies.

Còpia d'una circular provinent de Solsona dirigida als capellans.

Ordre de la Junta Central Sobirana del Regne i de la Suprema de la Província, relativa al cobrament dels dotze milions de rals, en el qual també hi són inclosos els eclesiàstics.

Igualment la citada Junta diu que és indispensable que els sacerdots procurin, tant als sermons com en les conversacions privades, explicar les intrigues de l'enemic, que no encobreixin els desertors i que animin als filigresos a agafar les armes en defensa de la Religió i de la Pàtria.

També demana la meitat de l'or i la plata treballades dels particulars i de les esglésies.

I-X-1811

Circular dirigida als reverents rectors del deganat de Tàrraga.

Està datada a Solsona i ve firmada pel vicari general Bellit. Comença dient que la deserció que encara s'observa entre els *quintos* del Principat obliga al govern a prendre severes mesures perquè es reincorporin. Insisteix als preveres que a les misses prediquin que: «*Los males originados de la deserción son notorios; el ejército queda sin fuerzas y debilitado, no puede atacar a los enemigos ni defender los puestos importantes de la Provincia, quedando así expuesta al saqueo, robos y barbarie de los Invasores...*». Culpa als desertors de mal comportament i diu que es converteixen en saltejadors que roben i saquegen.

Ataca i fa culpables les justícies i ajuntaments per permetre l'entrada i estada, als corresponents pobles, d'aquests delinqüents; insisteix que cal que es reintegrin per la persuasió o per la força.

Suplica als rectors que exerceixin el seu ministeri lloant la causa comuna de l'Església i de l'Estat.

10-X-1811

Ordre de la Junta del Principat donada a Berga el 13 de setembre de 1811 i dirigida el 10 del mateix mes al bisbe de Solsona.

Demana als sacerdots, per mitjà de la Direcció General dels Hospitals Militars, el producte de les Causes Pies (fundacions) atenent que la causa dels hospitals és necessària «*al socorro de la Religión de la afligida Pátria y de los ilustres defensores que enferman o quedan heridos en su defensa, en la grande Obra Pia que reúne en si todas las demás*».

Dóna instruccions a tots els administradors de Causes Pies, eclesiàstics o seglars, de la forma com han de lliurar-ne les rendes.

Reclama i suplica la influència i autoritat dels bisbes sobre capítols, ordes i comunitats eclesiàstiques seculars i regulars, rectors i altres que s'interessin per aquest afer.

El bisbe se'n fa responsable, ordena i castiga l'incompliment i designa recaptador del bisbat al rev. Antoni Viladot.

Demana que es faci un ofici amb el SSm. Sagrament exposat pel mateix fi el dia que vingui més bé, «*pero pronto*».

6-II-1811

Es concedeix la gràcia de la butlla als espanyols i es nega als afrancesats i explica la forma de distribuir els diners producte d'aquestes butlles, diners que s'hauran de donar a les juntes per a auxili de l'exèrcit i hospitals.

L'escriptura d'aquesta circular dóna a entendre que la província de Lleida està ocupada pels francesos.

29-V-1812

Circular de la Cúria de Solsona dirigida als capellans del deganat de Tàrraga.

És dóna compte del decret del Consell de Regència del 8 d'agost del pròxim passat any, rebut de l'Exma. Junta Suprema del Principat. Cal que els molts malalts pobres que es dirigeixen a les «Boticas» militars en auxili de medicaments, s'acompanyin d'un certificat firmat pels rectors de la seva residència, per destriar-los dels que només es fan passar per pobres.

Recorda que facin efectius els diners de les col·lectes de les butlles per afavorir als hospitals i el prompte pagament del subsidi extraordinari de guerra; del contrari, hauran de pagar la meitat més del deute. Si no es feien efectives abans de 8 dies, «*se previene que al instante menos pensado se pasará a la ejecución contra los bienes de Vdes. al embargo de sus rentas o apremios militares contra los morosos*».

22-III-1814

Es disposa que, havent entrat a la península el rei Ferran VII, es facin pregàries pel seu feliç retorn i pel bon viatge i es mana, per disposició de les Corts, que es canti a totes les esglésies un solemne «Te Deum» pel retorn del monarca.

EXTRACTE DE DOCUMENTS DE LA GUERRA DEL FRANCÈS A L'A.M.V.

Papers Militars s. XIX

Carpeta N° 68

8-IX-1808

Llista de soldats a sou.

31-X-1810

Circular incompleta. Falta la primera o primeres pàgines.

Exposa les dificultats que hi ha per cobrar el vintè destinat al reintegrament del préstec dels dotze milions de duros pel decret del Congrés de Manresa i demana una convocatòria dels prestamistes per si cal prendre'l fins a temps més favorables.

En altre punt, diu que es pretén formar dues companyies d'infanteria i una de cavalleria, desitjant que els individus siguin catalans, «*por la particular confianza que me merecen, el interés que siempre he debido a estos naturales y lo mucho que en todo tiempo puedo esperar de su valor, honradez y demás...*» etc., etc. Els que voluntàriament s'hi allistin seran exempts del *cupo de quinto*.

Cada companyia d'infanteria constarà de 160 soldats i les de cavalleria, de 50. La primera companyia estarà formada per nobles i hisendats del país i la segona pels altres del poble, però l'estatura —diu— «*no bajará de 5 pies y una pulgada*».

Els qui es presentin serviran el temps dels altres quintos i els qui es presentin amb l'armament i vestuari i a la cavalleria amb son cavall i armes seran rebaixats de sis mesos de servei i conservaran la propietat del cavall.

Els qui aspiren a oficials s'ensinistraran amb el tinent coronel Manuel Llauder, qui n'ha estat nomenat comandant.

Un altre punt diu que, per rebre les accions que voluntàriament vulguin subscriure per al fons de la «Sociedad Patriótica» establerta pel Congrés Provincial, han d'acudir al Sr. Jaume Parera i al Sr. Antoni Castellana, el primer de Lleida i el segon, de Tàrraga.

L'ordre està donada al Monestir de Poblet, per manament de la junta.

Diferents anys

Vals o «bonos» dels espanyols i francesos. Aquests, amb més quantitat.

20-III-1811

Comunicat dient que dins 24 hores pagui la vila el que deu i que dos individus de l'ajuntament i dos propietaris del poble es presentin per tractar aquest assumpte, amb penes per l'incompliment.

Donat a Mollerussa, pel Comissari de Guerra Josa.

14-X-1812

Llista dels solters i vidus sense fills dels 17 anys fins als 40 manada fer per ordre del Sr. general del Principat.

¿.....?

Butlleta sola en la qual s'exposa els diners que s'han hagut de donar «a la bayoneta» als francesos i les requisés de gra.

10-I-1815

Rebut conforme l'ajuntament ha pagat 10.416 rals d'ardits pel terç de 1814. Datat a Barcelona.

Acords municipals dels anys 1786-1835.

Carpeta Núm. 211

4-III-1809

Junta local governativa. Nomenaments per dirigir el sometent.

16-IV-1809

Aquesta acta fa esment a la Junta Governativa de l'aportació d'un home al sometent per al dia 1 de juliol de 1808. En aquesta mateixa acta es parla de la plata que s'ha de lliurar.

8-V-1809

Com que la gent no fan cas dels pregons sobre el pagament dels milions, l'ajuntament acorda inver-Convocatòria de l'ajuntament per resoldre un cobrament.

9-IX-1809

Convocatòria de l'ajuntament per resoldre un cobrament.

13-IX-1809

Es demana comptes als regidors passats.

Amb caràcter urgent es reuneix l'ajuntament per cobrar 2.800 lliures, 8 sous i 11 diners.

17-IX-1809

Es reuneix l'ajuntament donant compte que alguns no han pagat el repartiment dels milions i diuen que se'ls dobli la quantitat.

19-IX-1809

Es dona compte d'un ofici de la Junta de Lleida, dirigit als batlles, per tal que elegeixin un vocal de confiança i que es personi al monestir de Poblet per tot el dia 21 d'aquell mateix mes.

13-X-1809

Reunió donant compte d'una carta de la Junta de Lleida que ordena que dintre 24 hores es porti la resta del *Cupo* dels Milions.

21-X-1809

Una altra reunió per cobrar el que s'està devent i la forma de cobrar amb apremis als morosos.

23-XI-1810

Nomenament de regidors per a l'any 1810. Datat a Manresa, el 4 de gener de 1810. (Observi's que aquesta ordre venia sempre de la Reial Audiència de Barcelona, ara ocupada pels francesos).

31-III-1810

Acta de l'ajuntament que diu: «*que respeto de haverse ya incluido el sorteo para los quintos de esta villa por el Comandante Capitán Dn. Josef de Guiu...*» el qual recomana que de paraula o escrit digui a la Il·ltre. Junta de Lleida «*como esta villa está pronto a enviar dichos quintos siempre y cuando dicha Junta lo mande y juntamente para saber si nos valdrán o servirán los 24 que se cogieron prisioneros, para el cupo de los 37 que tenemos señalados y los 18 se reserva y que en caso de poder coger otros de malhechores o vagos si se nos rebajará igual por cada uno de ellos...*». Resolen comissionar Francesc Gassul, regidor, a tal fi.

8-V-1810

Reunió de l'ajuntament per contestar a la pregunta de la Junta de Lleida de si els miquelets (some- tent) que havia demanat la dita Junta l'any 1808 s'havien constituït de manera particular o en comú. Contesten dient que el *cupo* complementat per la vila es constituï en comú.

25-VI-1811

Afer sobre un plec que havia de portar a mans del general Campoverde en Ramon Prats. Diu el batlle que l'hi portarà ell i que el sobre se li ha donat obert, en presència de l'ajuntament. Acaba dient: «L'assumpte ha quedat compost».

10-XI-1810

Ordre del governador de Lleida dient que es convoqui l'ajuntament per al nomenament de l'elector parroquial que ha de votar per posar el cap del partit.

El dia següent es reuneix l'ajuntament i la junta parroquial per al dit nomenament; elegeixen Josep Riera per a l'elecció de diputats a Corts.

24-IV-1812

S'han reunit ajuntament i Junta Popular per haver arribat una ordre del general en cap Lluís Lacy «sobre lo ordenat per la Mca. Junta de Regència de 6 d'Agost de 1811 abolint a tots els Srs. Jurisdiccional de qualsevol classe que sien».

27-IV-1812

Es reuneix l'ajuntament i Junta Popular i és resolt que, per acudir als pagaments, s'inverteixin els beneficis de la fira.

18-X-1812

Nomenament d'elector a favor del Sr. Antoni Miqueló perquè es personi a Vilanova de Meià per a l'elecció de la Junta Corregimental.

27-X-1812

En virtut de l'ordre de la Suprema Regència en la ciutat de Cadis, es nomena batlle de la vila el Sr. Antoni Miqueló.

26-XI-1812

Exposició dels fets de quan s'endugueren el gra les tropes franceses i del gra que més tard s'endugué l'arrendatari Botareli; el 4 del mes de setembre vingueren altra vegada les tropes franceses i s'endugueren tot el que quedava, a més d'haver saquejat moltes cases. Juren els fets: Manuel Corretger, Josep Nuet, Bonaventura Realp i Francesc Balcells.

¿.....?

Justificació del secretari Antoni Miqueló de com els francesos entraven al dia de l'Ascensió del Senyor a les dependències del comú i s'endugueren alguns papers i altres els llençaren per terra.

16-VI-1813

Nomenament d'una junta per tenir cura dels bagatges i allotjaments.

1-VII-1813

Ordre del governador de Lleida, Vicent Bracamonte, que abans de 8 dies es presentin a la ciutat de Balaguer a pagar unes sumes endarrerides i actuals que està devent la vila i, d'acord amb un altre ofici de 29 de juny últim, que es presentin dos individus de l'ajuntament i altres dos de solvència «*para allanar dichos cobros*».

Es nomena Francesc Oliver, regidor, i ometeixen nomenar el segon «*por ser mercenario por otras urgencias a la Nación*».

5-VIII-1813

Josep Talaveró, regidor degà, proposa el nomenament de dues persones per anar a Igualada o allà on convingui, per donar comptes del comú. Van ser elegits Josep Pallicer i Antoni Bonet.

5-VIII-1813

Reunits a la casa consistorial l'alcalde i ajuntament constitucional —nom atribuït a la influència de les Corts Constitucionals de Cadis—, juntament amb el rector, per elegir 4 individus per fer el repartiment de grans que s'han de donar a la Nació Espanyola.

19-VIII-1813

Nomenament de Ramon Malet, manescal, perquè s'ocupi dels passis d'allotjament a les tropes i dels bagatges i perquè cooperi al servei i utilitat de la nació.

28-VIII-1813

Per fer efectiu el cobrament als morosos, resolen que paguin un sou per lliura de cadastre.

17-IX-1813

Es nomena n'Ermengol Martí (advocat que portava el pet contra Poblet xuclant molts diners de la vila) perquè es traslladi a Berga on es trobi l'intendent del Principat i doni comptes del subministrament que ha fet la vila a les tropes.

12-XI-1813

Es nomena Francesc Oliver perquè es traslladi a Vic a donar comptes del subministrament fet a les tropes.

12-XII-1813

En virtut de la nova Constitució Política de la monarquia, és nomenat elector parroquial Antoni Ros.

26-XII-1813

Es renova el batlle i l'ajuntament, conforme preveu el capítol 314 de la Constitució Política de la monarquia.

REGISTRE D'ENTRADES D'ORDRES I CIRCULARS DELS ANYS 1813, 1814, 1815 i 1816

Es tracta d'un quadern llastimosament malmès i erosionat i, consegüentment, de difícil lectura, que s'ocupa dels afers de la guerra; sobretot, de pagaments, subministraments, bagatges, roba, hospitals, manutencions, etc., per a l'exèrcit.

10-III-1814

Josep Solà, «*Habilitado el Batallón de S. Excia. el General*», es presenta a la vila demanant que se li doni explicacions de perquè no ha pagat la vila. Contesten que ja han pagat i expliquen les misèries que els ocasionaren les tropes franceses en les vegades que estigueren a la vila.

Encara l'arxiu municipal pot subministrar més notícies de la Guerra del Francès, resseguint altres carpetes de l'època, que deixem per a altres investigadors, i així incrementar les que aquí queden consignades, que creiem que ajuden a conèixer el desenvolupament de la guerra a nivell de poble, i comparativament i paral·lelament als fets generals del conflicte a Catalunya.

FONTS D'INFORMACIÓ

- *Història de Catalunya*. Editorial Aedos, V. II
- *Història de Catalunya*, dirigida per Pierre Vilar, V. Vè: Josep Fontana, *La fi de l'antic règim i la industrialització, 1787-1868*.
- *Història de Lleida*, de Josep Lladonosa i Pujol, V. II.
- *Gente de Lérida*, d'Agustín Prim Tarragó, 1901
- *La Vall del Corb*, diversos autors. Piquer i Jover, a l'apartat «Història i Cultura de la Vall del Corb».
- *Aproximació històrica i actual a la demografia del municipi de Verdú*, treball inèdit de Maite Boldú i Alfonso i Rosa Mª Luque i Pérez.
- Arxiu Parroquial de Verdú (A.P.V.)
- Arxiu Municipal de Verdú (A.M.V.)